Class 9 Sanskrit Question Bank

GENIUS MIND
Date
Page

कक्षा - 9
प्रश्न बैंक

- इकाई - 1 -

1- प्रत्ययं / विशेषणम् / विशेषयम् उचित विकल्पं चित्वा लिखत ।

(1) 'हसन्' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति ।
(i) क्त्वा (ii) शतृ (iii) ल्यप (iv) शानच् ।

(2) 'पठित्वा' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति ।
(i) क्तवतु (ii) क्त्वा (iii) तुमुन् (iv) क्तः ।

(3) 'विहाय' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति ।
(i) तुमुन् (ii) ल्यप् (iii) क्तिन् (iv) शानच्

(4) 'पातुम' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति ।
(i) क्त्वा (ii) क्तवतु (iii) शतृ (iv) तुमुन्

(5) 'बाला' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति ।
(i) टाप (ii) डाप (iii) चाप (iv) आप

(6) 'गतवान्' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति ।
(i) क्त (ii) क्तवतु (iii) क्त्वा (iv) शतृ

(7) प्रियः पुत्रः आसीत् इत्यस्मिन् पदे विशेषणं पदं अस्ति ।
(i) प्रियः (ii) पुत्रः (iii) आसीत् (iv) कोऽपि नास्ति

(8) मध्यमा अङ्गुलि इत्यस्मिन् पदे विशेषणपदं अस्ति ।
(i) मध्यमा (ii) अङ्गुलि (iii) पदे (iv) कोऽपिनास्ति

(9) सीता पतिव्रता पत्नी आसीत् इत्यस्मिन् वाक्ये विशेषणपदं अस्ति ।
(i) सीता (ii) पतिव्रता (iii) आसीत् (iv) पत्नी

(10) 'चक्षुषि भास्करे ततो' इत्यस्मिन् पदे विशेषण पदं अस्ति ।
(i) चक्षुषि (ii) भास्करे (iii) ततो (iv) कोऽपि न

(11) 'मतीमाननीयां शोभाम्' इत्यस्मिन् पदे विशेषण पदं अस्ति ।
(i) मति (ii) माननीयां (iii) शोभाम् (iv) मतीमाननीयां

(12) 'रूपं प्रसिद्धं न' इत्यस्मिन् पदे विशेषयपदं अस्ति ।
(i) रूपं (ii) प्रसिद्धं (iii) न (iv) सर्वाः

(13) जीमूतवाहनः दानवीरः राजा आसीत् इत्यस्मिन् वाक्ये विशेषय पदं किम् ?
(i) जीमूतवाहनः (ii) दानवीरः (iii) राजा (iv) सर्वाः

(14) हितैषिभिः मन्त्रिभिः इत्यस्मिन् शब्दे विशेषय पदं अस्ति ।
(i) हितैषिभिः (ii) सर्वाः (iii) मन्त्रिभिः (iv) कोऽपि न

(15) 'अहम् दीर्घाम् कथाम् पठामि' इत्यस्मिन् वाक्ये विशेषय पदम् किम् ?
(i) अहम् (ii) दीर्घाम् (iii) कथाम् (iv) पठामि

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

आदर्श उत्तरम् - (1) शतृ
(2) क्त्वा
(3) ल्यप्
(4) तुमुन्
(5) टाप्
(6) क्तवतु
(7) प्रियः
(8) मध्यमा
(9) पतिव्रता
(10) चक्षुषि
(11) मतिमाननीयाम्
(12) रूपं
(13) जीमूतवाहनः
(14) मन्त्रिभिः
(15) दीर्घम्

docs.aglasem.com
aglasem.com

- इकाई -२-

रिक्तस्थानानि पूरयत -

(१) 'धेनुः' इत्यस्य पर्याय पदं _____ । (वृषभः / गावः)
(२) 'रात्रि' इत्यस्य पर्याय पदं _____ । (नृपः / निशा)
(३) 'विमुच्य' इत्यस्य पर्याय पदं _____ । (परित्याज्य / अपरिहार्य)
(४) 'इन्द्रः' इत्यस्य पर्याय पदं _____ । (शक्रः / नगेन्द्रः)
(५) 'शरीरं' इत्यस्य पर्याय पदं _____ । (वक्रं / गात्रं)
(६) 'भानुः' इत्यस्य पर्याय पदं _____ । (शशि / सूर्यः)
(७) 'वनं' इत्यस्य पर्याय पदं _____ । (काननम् / गहनं)
(८) 'विजयः' इत्यस्य विलोम पदं _____ । (अजयः / पराजयः)
(९) 'उपकारः' इत्यस्य विलोम पदं _____ । (अपकारः / उत्थानः)
(१०) 'अन्धकारः' इत्यस्य विलोम पदं _____ । (प्रकाशः / तमः)
(११) आचार्यः कम् अनुशास्ति _____ । (प्रभाकरम् / अन्तेवासिनम्)
(१२) स्वजनः कुत्र प्रहरति _____ । (हृदये / अरिः)
(१३) भौतुल्या पाठः अस्ति _____ । (पञ्चरात्रम् / तन्त्ररात्रम्)
(१४) वणिक्पुत्रः नाम किम् _____ । (जीर्णधिनो / शीर्णधिनो)
(१५) कः प्रियः अपि त्याज्यः _____ । (सज्जनः / दुष्टः)

आदर्श उत्तरम् - (१) गावः
(२) निशा
(३) परित्याज्य
(४) शक्रः
(५) गात्रं
(६) सूर्यः
(७) काननम्
(८) पराजयः
(९) अपकारः
(१०) प्रकाशः
(११) अन्तेवासिनम्
(१२) हृदये
(१३) पञ्चरात्रम्
(१४) जीर्णधिनो
(१५) दुष्टः

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

- इकाई-3 -

शब्दरूपाणि / उपसर्गः / संज्ञा पदस्य युग्मभेलनम् कुरुत ।

'अ'	'ब'
(1) रामस्य	तृतीया एकवचनम्
(2) फलानाम्	उप
(3) लताये:	चतुर्थी एकवचनम्
(4) कवौ	सप्तमी एकवचनम्
(5) भानुना	सु
(6) सुपुत्रम्	अनु
(7) अनुगच्छन्	प्रति
(8) नदी:	पदम्
(9) उपकरोति	द्वितीया बहुवचनम्
(10) प्रत्यागच्छति	आदेश
(11) शत्रुवदादेशः	उपधा
(12) अलोऽन्त्यात्	षष्ठी एकवचनम्
(13) सुप्तिङन्तं	षष्ठी बहुवचनम्
(14) वाक् + ईशः	सम्प्रसारणम्
(15) य, व, र, ल	संहिता

आदर्श उत्तरम् -

	'अ'	'ब'
(1)	रामस्य	षष्ठी एकवचनम्
(2)	फलानाम्	षष्ठी बहुवचनम्
(3)	लताये:	चतुर्थी एकवचनम्
(4)	कवौ	सप्तमी एकवचनम्
(5)	भानुना	तृतीया एकवचनम्
(6)	सुपुत्रम्	सु
(7)	अनुगच्छन्	अनु
(8)	नदी:	द्वितीया बहुवचनम्
(9)	उपकरोति	उप
(10)	प्रत्यागच्छति	प्रति
(11)	शत्रुवदादेशः	आदेशः
(12)	अलोऽन्त्यात्	उपधा
(13)	सुप्तिङन्तं	पदम्
(14)	वाक् + ईशः	संहिता
(15)	य, व, र, ल	सम्प्रसारणम्

docs.aglasem.com
aglasem.com

- इकाई -५ -

धातुरूपाणि / संधिः एकवाक्येन उत्तरत -

१- 'पठ्' धातोः भूतलकार उत्तमपुरुषस्य एकवचनस्य रूपं किम् अस्ति ?
२- 'वद्' धातोः लोटलकारस्य मध्यमपुरुषस्यबहुवचनस्य रूपं किम् अस्ति ?
३- 'गम्' धातोः लङ्लकारस्य प्रथमपुरुषस्य एकवचनस्यरूपं किम् अस्ति ?
४- 'हस्' धातोः लट्लकारस्य उत्तमपुरुषस्य द्विवचनम् रूपं लिखत ?
५- 'अस्' धातोः विधिलिङ्लकारस्य मध्यमपुरुषस्य एकवचनस्य रूपं लिखत ।
६- 'रामः धावति' इत्यस्मिन् वाक्ये कः धातुः अस्ति ?
७- गच्छति क्रियापदे कः धातु अस्ति ?
८- अहमपि आपणं गच्छामि वाक्ये अव्ययं किम् अस्ति ?
९- विद्यामाता इव आसीत् अस्मिन् वाक्ये अव्यय पदं किम् अस्ति ?
१०- बालकः अधुना पठति इत्यस्मिन् वाक्ये अव्यय पदं किम् ?
११- धनं विना जीवनं वृथा भवति इत्यस्मिन् वाक्ये अव्यय पदं किम् ?
१२- अथ रामायणकथा आरभ्यते इत्यस्मिन् वाक्ये अव्ययं पदं किम् ?
१३- द्वे अव्ययं पदं लिखत ।
१४- 'कोमाहलं मा कुरु' इत्यस्मिन् वाक्ये अव्यय पदं किम् ?
१५- 'गजः शनैः शनैः चलति' इत्यस्मिन् वाक्ये अव्यय पदं किम् ?

आदर्श उत्तरम् - १- वदिष्यामि
२- वदत
३- गच्छेत्
४- हसावः
५- भवेः
६- धाव् धातुः
७- गम् धातुः
८- अपि
९- इव
१०- अधुना
११- विना, वृथा
१२- अथ
१३- सहसा, यद्यपि
१४- मा
१५- शनैः शनैः

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

- इकाई 5 -

शुद्धवाक्यानां समक्षे 'आम्' अशुद्ध वाक्यानां समक्षे 'न' लिखत ।

1- नास्ति इत्यस्मिन् पदे व्यञ्जन सन्धिः अस्ति ।
2- दीर्घ सन्धिः उदाहरणं मनोहरः अस्ति ।
3- सुरेशः यण सन्धिः उदाहरणं अस्ति ।
4- भवैव वृद्धि सन्धि उदाहरणं वर्तते ।
5- तत् + लीनः तोल्लीनः अस्ति ।
6- महा + औषधिः महौषधिः अस्ति ।
7- मनः + हरः विसर्ग सन्धि अस्ति ।
8- अन्य पद प्रधानः बहुव्रीहि समास अस्ति ।
9- राज्ञः पुरुषः इति पदे द्विगु समास अस्ति ।
10- शक्तिम् अनतिक्रम्य अव्ययीभाव समास अस्ति ।
11- पीतं अम्बरम् यस्य सः पीताम्बरः अस्ति ।
12- पाणि च पादौ च एषां समाहारः पाणीपादम् अस्ति ।
13- समासः षड् भवन्ति ।
14- घनश्याम् इति पदे कर्मधारय समास वर्तते ।
15- सुमत्रम् पदे अव्ययीभाव समास वर्तते ।

आदर्श उत्तरम् - (1) न
(2) न
(3) न
(4) आम्
(5) न
(6) आम्
(7) आम्
(8) आम्
(9) न
(10) आम्
(11) न
(12) आम्
(13) आम्
(14) आम्
(15) आम्

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

- इकाई - 6 से ।। -

अधोलिखितेषु प्रश्नेषु उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत ।

(१) कविः कां सम्बोधयति ?
(२) स्वर्णकाकः कम् अखादत् ?
(३) जीमूतवाहनः कस्य पुत्रः आसीत् ?
(४) के मधु संग्रह व्याधाः अभवन् ?
(५) पुरुषः सिकताभिः किं करोति ?
(६) वित्तः क्षीणः कीदृशः भवति ?
(७) कीदृशी वीणां निनादयितुम् प्रार्थयति ?
(८) प्रकृतिः केषाम् संरक्षणाय यत्ते ?
(९) मार्गभ्रान्तः सन्ध्यां कुत्र उपैयति ?
(१०) बालः कदा क्रीडितुम् अगच्छत् ?
(११) जीमूतवाहनः कीदृशः आसीत् ?
(१२) सज्जनानाम् मैत्री कीदृशी भवति ?
(१३) लोकरक्षा कथं सम्भवति ?
(१४) अनधीतः तपोदत्तः कैः गर्हितोऽभवत् ?
(१५) प्रकृतेः पञ्च प्रमुख तत्वानि कानि सन्ति ?

आदर्श उत्तरम् - (१) कविः वाणीं सम्बोधयति ।
(२) स्वर्णकाकः ताण्डूलान् अखादत् ।
(३) जीमूतवाहनः जीमूतकेतुः पुत्रः आसीत् ।
(४) मधुकराः मधु संग्रह व्याधाः अभवन् ।
(५) पुरुषः सिकताभिः सेतुनिर्माणम् करोति ।
(६) वित्तः क्षीणः अक्षीणः भवति ।
(७) नवीनां वीणां निनादयितुम् प्रार्थयति ।
(८) प्रकृतिः प्राणीनां संरक्षणाय यत्ते ।
(९) मार्गभ्रान्तः सन्ध्यां गृहम् उपैयति ।
(१०) बालः पाठशालागमनवेलायां क्रीडितुं अगच्छत् ।
(११) जीमूतवाहनः महान् दानवीरः सर्वभूतानुकम्पी आसीत् ।
(१२) सज्जनानां मैत्री पुरा लघ्वी पश्चात् च वृद्धिमती भवति ।
(१३) प्रकृतिरक्षयैव लोकरक्षा संभवति ।
(१४) अनधीतः तपोदत्तः कुटुम्बभिः मित्रैः ज्ञातिजनैश्च गर्हितोऽभवत् ।
(१५) पृथिवी, जलं, तेजः, वायुः, आकाशं प्रमुख तत्वानि सन्ति ।

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

इकाई - 12

1- वर्ण परिचयः ज्ञेयः -

1-(क) माहेश्वर सूत्र कति सन्ति ?

2- कादयोमावसानः कति वर्णाः आगच्छन्ति ?

3- स्वरः कतिधा भवन्ति ?

4- 'क' वर्गस्य उच्चारण स्थानं किम् ?

5- दीर्घ स्वरः कति भवन्ति ?

6- वर्णः कतिधाः भवन्ति ?

7- नासिका वर्णाः कति सन्ति ?

8- 'प' वर्णस्य उच्चारण स्थानं किम् ?

9- 'गजः' इति शब्दस्य वर्ण विच्छेदं कुरुत ।

10- श् + ओ + भ् + अ + न् + अ + म् वर्ण संयोजनं कुरु ।

11- श, स, ष, ह कीदृशः वर्णाः सन्ति ?

12- क + ष संयुक्ते व्यञ्जने किम् भवति ?

13- इचुयशानां _____ ।

14- 'प' वर्गे कति वर्णाः आगच्छन्ति ?

15- भाषायाः लघुत्तम इकाई कः अस्ति ?

आदर्श उत्तरम् -

(1) चतुर्दशः
(2) पञ्चविंशतिः
(3) त्रयः स्वरः
(4) कण्ठः
(5) चत्वारः
(6) द्वौ भेदाः (स्वरः व्यञ्जनश्च)
(7) पञ्च वर्णाः
(8) ओष्ठः
(9) ग् + अ + ज् + अः
(10) शोभनम्
(11) ऊष्म वर्णाः
(12) क्ष
(13) तालु
(14) पञ्च वर्णाः
(15) वर्णः

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

- इकाई - 13 -

अधोलिखितानि कथनानि कः कं प्रति कथयति ।

	कः कथयति	कं प्रति कथयति
(1)	पूर्वं प्रातरशः क्रियताम् ।	----------
(2)	अहं तुभ्यम् ताम्बूलं मूल्यं दास्यामि ।	----------
(3)	धन्यवाद मातुलः याम्याधुना ।	----------
(4)	पुत्रिके ! न अहं पापकर्म करोमि ।	----------
(5)	मूल्यं तु दुग्धं विक्रीयैव दातुम् शक्यते ।	----------
(6)	हा ! विधे किमिदं मया कृतम् ।	----------
(7)	भो तपस्विन् ! कथम् माम् उपरुणत्सि ।	----------
(8)	मिक्षाः अत्र प्रवाहे स्थास्यन्ति किम् ?	----------
(9)	स्वामिन् ! प्रत्यागत ! अहं आस्वादय प्रसादम् ।	----------
(10)	ताम्बूलान् मा भक्षय ।	----------

आदर्शं उत्तरम् -

	कः कथयति	कं प्रति
(1)	स्वर्णकाकः	बालिका
(2)	काकः	बालिका
(3)	उमा	मातुलः
(4)	देवेशः	मल्लिका
(5)	चन्दनः	देवेशः
(6)	तपोदत्तः	आत्मानम्
(7)	पुरुषः	तपोदत्तम्
(8)	तपोदत्तः	पुरुषं
(9)	मल्लिका	चन्दनं
(10)	बालिका	काकः

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

- इकाई -14 -

रेखांकितानि पदानि आधृत्य प्रश्न निर्माणम् कुरुत ।

1- सूर्योदयात् पूर्वमेव बालिका तत्रोपस्थिता ।
2- मुग्धा दृष्ट्वा स्वर्णकाकस्य रूप्यं ज्ञातवती ।
3- मल्लिका सखीभिः सह धर्मयात्रायै गच्छति स्म ।
4- मोदकानि पूजानिमित्तानि रचितानि आसन् ।
5- अयं तव सदा पूज्यः ।
6- धनदृष्ट्या कोऽपि दरिद्रः न तिष्ठत् ।
7- रवलानां मैत्री आरम्भे गुर्वी भवति ।
8- चटकः स्वकर्मणि व्यग्रः आसीत् ।
9- तपोदत्तः तपश्चर्यया विद्यामाप्तुम् प्रवृत्तोऽस्ति ।
10- गुरुगृहं गत्वैव विद्याभ्यासः करणीयः ।

आदर्श उत्तरम् -

(1) कस्मात्
(2) कस्य
(3) कामिः
(4) कानि
(5) कः
(6) कया
(7) केषाम्
(8) कस्मिन्
(9) कया
(10) कुत्र

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

- इकाई - 15 -

अशुद्ध कारक संशोधनम् कुरुत -

1- रामः पुस्तकं पठसि ।
2- 'पास्यति' इत्यस्मिन् पदे लृट्लकारः अस्ति ।
3- 'गच्छन्ति' इत्यस्मिन् पदे एकवचनम् अस्ति ।
4- रामेण पुस्तकं पठन्ति ।
5- सरस्वती नमः ।
6- वृक्षं पत्राणि पतन्ति ।
7- पिता पुत्रस्य सह गच्छति ।
8- बालकः कन्दुकं क्रीडति ।
9- छात्राः विद्यालयस्य आगच्छन्ति ।
10- ते पुस्तकम् पठसि ।

आदर्श - उत्तरम्

(1) रामः पुस्तकं पठति ।
(2) 'पास्यति' इत्यस्मिन् पदे लृट्लकारः अस्ति ।
(3) 'गच्छन्ति' इत्यस्मिन् पदे बहुवचनम् अस्ति ।
(4) रामाः पुस्तकं पठन्ति ।
(5) सरस्वत्यै नमः ।
(6) वृक्षात् पत्राणि पतन्ति ।
(7) पिता पुत्रेण सह गच्छति ।
(8) बालकः कन्दुकेन क्रीडति ।
(9) छात्राः विद्यालयात् आगच्छन्ति ।
(10) ते पुस्तकानि पठन्ति ।

docs.aglasem.com
aglasem.com

P-12

GENIUS MIND
Date
Page

प्रश्न - 16

अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानां उत्तराणि संस्कृत भाषायां लिखत -।

(अ) पुरा कस्मिंश्चित् ग्रामे एका निर्धना वृद्धा स्त्री न्यवसत्। तस्याः च एका दुहिता विनम्रा मनोहरा चासीत्। एकदा माता स्थाल्यां तण्डुलान् निक्षिप्य पुत्रीम् आदिशत्। सूर्यातपे तण्डुलान् स्वगृहेभ्यो ~~रक्षतु~~ रक्ष। किञ्चित् कालादनन्तरम् एको विचित्रः काकः समुड्डीय तस्याः समीपम् अगच्छत्। नेताद्दृशः स्वर्णपक्षो रक्ततच्चञ्चु स्वर्णकाकस्तया पूर्वं दृष्टः। तं तण्डुलान् खादन्तं दृष्ट्वा बालिका रोदितुमारब्धा।

प्रश्नाः (1) ग्रामे का न्यवसत्?
(2) दुहिता कीदृशी आसीत्?
(3) माता पुत्रीं किम् आदिशत्?

आदर्श उत्तर - (1) ग्रामे एका निर्धना वृद्धा स्त्री न्यवसत्।
(2) दुहिता विनम्रा [illegible] मनोहरा च आसीत्।
(3) माता स्थाल्यां तण्डुलान् निक्षिप्य पुत्रीम् आदिशत्।

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

2- तस्य च गृहे लौहघटिता पूर्वपुरुषोपार्जिता तुला आसीत् तां च कश्चित् श्रेष्ठिनो गृहे निक्षेपभूतां कृत्वा देशान्तरं प्रस्थितः। ततः सुचिरं कालं देशान्तरं यथेच्छया भ्रान्त्वा पुनः स्वपुरम् आगत्य तं श्रेष्ठिनम् अवदत्- "भो श्रेष्ठिन् "दीयतां मे सा निक्षेपतुला सोऽवदत्- "भोः! नास्ति सा, तुला मूषकैः भक्षिता।

प्रश्नाः - (1) तुला कीदृशी आसीत् ?
(2) तुला कैः भक्षिता आसीत् ?
(3) वणिकपुत्रः कुत्र प्रस्थितः ?

प्रश्नोत्तर -
(1) तुला लौहघटिता पूर्वपुरुषोपार्जिता आसीत्।
(2) तुला मूषकैः भक्षिता आसीत्।
(3) वणिकपुत्रः देशान्तरं प्रस्थितः।

3- प्रकृतिः समेषां प्राणिनां संरक्षणाय यतते। इयं भवनि पुष्णाति विविधैः प्रकारैः सुखसाधनैः च तर्पयति। पृथिवी, जलम्, तेजः, वायुः आकाशः च अस्याः प्रमुखानि तत्वानि। तान्येव मिलित्वा पृथक्त्वया वाऽस्माकं पर्यावरणं रचयन्ति। आवृणोति परितः समन्तात् लोकः अनेन इति पर्यावरणम्। यथा अजातशिशवः मातृगर्भे सुरक्षितः तिष्ठन्ति तथैव मानवः पर्यावरणे कुर्यात्।

प्रश्नाः - (1) प्रकृतिः केषाम् संरक्षणाय यतते ?
(2) इयम् कान् पुष्णाति ?
(3) अस्याः प्रमुखानि तत्वानि कानि ?

आदर्श उत्तरम् -
(1) प्रकृतिः समेषां प्राणिनां संरक्षणाय यतते।
(2) इयम् विविधैः प्रकारैः सुखसाधनैः च पुष्णाति।
(3) पृथिवी, जलम्, तेजः, वायुः आकाशः च अस्याः प्रमुखानि तत्वानि सन्ति।

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

इकाई - 17

अधोलिखितेषु पद्यांशस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायां लिखत -।

1. वृत्तं यत्नेन संरक्षेद् , विद्यामेति च याति च
अक्षीणो वित्तः क्षीणो वृत्तस्तु हतो हतः -॥

प्रश्नाः - 1 किं यत्नेन संरक्षेद् ?
2. कस्मात् क्षीणाः मानवः हताः ?
3. कं क्षेति याति च -?

आदर्श उत्तरम् - 1. वृत्तं यत्नेन संरक्षेद् -।
2. वृत्तं क्षीणाः मानवाः हताः ।
3. विद्यामेति च याति च ।

2. प्रिय वाक्य प्रदानेन , सर्वे तुष्यन्ति मानवाः
तस्मात् तदेव हि वक्तव्यं , वचने च दरिद्रता -॥

प्रश्नाः - 1. किं वक्तव्यम् ?
2. जन्तवः केन तुष्यन्ति ?
3. "तस्मात्" इति पदे किं वचनम् ?

आदर्श उत्तरम् → 1. प्रियं वक्तव्यम् -।
2. प्रिय वाक्य प्रदानेन जन्तवः तुष्यन्ति ।
3. पंचमी विभक्ति एकवचनम् ।

docs.aglasem.com
aglasem.com

3. गुणा गुणेषु गुणा भवन्ति
ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।
आस्वाद्यतोयाः प्रवहन्ति नद्यः
समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ॥

प्रश्नाः - 1. आस्वाद्यतोयाः जलं कुत्र प्रवहन्ति
2. जलं भवन्त्यपेयाः कुत्र भवति
3. गुणेषु इति पदे कः धातु वचनम् ?

आदर्शोत्तरम् - 1. आस्वाद्यतोयाः जलं नद्यां प्रवहन्ति ।
2. समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ।
3. सप्तमी विभक्ति बहुवचनम् ।

पिबन्ति नद्यः स्वयमेव नाम्भः
स्वयं न खादन्ति फलानि वृक्षाः
नादन्ति सस्यं खलु वारिवाहाः
परोपकाराय सतां विभूतयः ॥

प्रश्नाः - 1. कः स्वयमेव जलं न पिबन्ति ?
2. किम् स्वयं न खादन्ति ?
3. के परोपकाराय कार्यं कुर्वन्ति ?

आदर्शोत्तरम् - 1. नद्यः स्वमेव जलं न पिबन्ति ।
2. वृक्षाः फलानि स्वयं न खादन्ति ।
3. सतां विभूतयः परोपकाराय कार्यं कुर्वन्ति ।

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

इकाई -18

अधोलिखितेषु नाट्यांशम् अधिकृत्य प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -।

(1) मल्लिका-भो:! अद्य पूजनं न भविष्यति। अहं स्वसखीभि: सह श्व: प्रात: काशी विश्वनाथ मन्दिरं गमिष्यामि, तत्र गङ्गा स्नानं कृत्वा वयं कलिष्याम:-।

चन्दन: - सखिभि: सह। मया सह।

मल्लिका - आम। चम्पा, गौरी, माया, मोहिनी कपिलाश्च। सर्वा: गच्छन्ति। अत: मया सह तवागमनस्य औचित्यं नास्ति। वयं सप्ताहान्ते प्रत्यागमिष्याम:। तावत् गृहं - व्यवस्थां कुरु। दुग्धदोहनं व्यवस्थाञ्च परिपालय।

प्रश्ना:-

1. मल्लिका पूजार्थं सखीभि: सह कुत्र गच्छति स्म?
2. किम् दुग्धदोहनम् परिपालय?
3. वयम् कदा प्रत्यागमिष्याम:?

आदर्श उत्तरम्- 1. विश्वनाथ मन्दिरे सखीभि: सह गच्छति स्म-।
2. चेन्ना: दुग्धदोहनम् परिपालय-।
3. वयम ~~कदा~~ सप्ताहान्ते प्रत्यागमिष्याम:-।

(2) भ्रान्त: कश्चन् बाल: पाठशालागमन वेलायां क्रीडितुम् अगच्छत्। किन्तु तेन सह खेलितुं कोऽपि न वयस्येषु उपलभ्यमान आसीत्। यत: ते सर्वेऽपि पूर्वदिनं पाठान् स्मृत्वा विद्यालयगमनाय त्वरमाणा: अभवन् तन्द्रालु: बाल: लज्जाया तेषां दृष्टिपथमपि परिहरन् एकाकी किमपि उद्यानं प्राविशत्।

प्रश्ना:- 1. क: तन्द्रालु भवति?
2. बाल: कदा क्रीडितुम् अगच्छत्?
3. बालस्य मित्राणि किमर्थम् त्वरमाणा: अभवन्?

आदर्श उत्तरम- 1. बाल: तन्द्रालु भवति।
2. बाल: पाठशाला गमन वेलायां क्रीडितुम् अगच्छत्।
3. बालस्य मित्राणि पूर्वदिनं पाठान् स्मृत्वा विद्यालय गमनाय त्वरमाणा: अभवन्।

docs.aglasem.com
aglasem.com

3. भो नरोत्तम:! नाऽहं जागे यत् कोऽपि भवान्। परन्तु भवद्भिः उन्मीलितं मे नयनयुगलम्। तपोमाहात्म्यं विद्यागन्तुं प्रयतमानः अहमपि सिकताभिरेव सेतुं निर्मातुं प्रयासं करोमि। तद्दिनात् विद्याध्ययनाय गुरुकुलमेव गच्छामि।

प्रश्नाः - 1. उक्ते तपोदत्तः विद्याग्रहणाय कुत्र गतः?
2. तपोमाहात्म्यं विद्यां प्राप्तुं तस्य प्रयासः कीदृशः?
3. ग्रहणाय इति पदे कः विभक्तिः?

आदर्श उत्तरम् →

1. उक्ते तपोदत्तः विद्याग्रहणाय गुरुकुलमेव गतः।
2. तपोमाहात्म्यं विद्यां प्राप्तुं तस्य अपि प्रयासः सिकताभिरेव सेतुं निर्माणं वत् आसीत्।
3. चतुर्थी विभक्तिः एकवचनम्।

4. तपोदत्तः बाल्ये पितृचरणौ क्लेशयमानोऽपि विद्यां नाऽधीतवानसि तस्मात् सर्वैः कुटुम्बिभिः मित्रैः ज्ञातिजनैश्च गर्हितोऽभवम्। ऊर्ध्वं निःश्वस्य हा विधे! किमहं मया कृतमेव कीदृशी दुर्बुद्धिः आसीत् तदा। श्वतदपि न चिन्तितं यत्। भवतु किम् श्वेन। द्विवसे मार्गभ्रान्तः सन्ध्यां यावद् यदि गृहमुपैति तदपि वरम्। नाऽसौ भ्रान्तो मन्येत। अतोऽहम् अद्यनीं तपश्चर्यया विद्यामवाप्तुं प्रवृत्तोऽस्मि।

प्रश्नाः - 1. कः क्लेशयमानोऽपि विद्यां न अधीतवान्?
2. कः मार्गभ्रान्तो न मन्येत?
3. कुटुम्बिभिः इति पदे कः विभक्तिः वर्तते?

आदर्श उत्तरम् -

1. तपोदत्तः क्लेशयमानोऽपि विद्यां न अधीतवान्।
2. द्विवसे मार्गभ्रान्तः सन्ध्यां यावद् यदि गृहमुपैति नाऽसौ भ्रान्तो मन्येत।
3. तृतीया विभक्तिः

docs.aglasem.com
aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

इकाई - 19

- पाठगत रिक्त स्थानानि पूरयत -।

(

1. वृक्षं - - - - - - - - - - संरक्षेत ।
2. तपोदत्त: - - - - - - - - - विद्याप्राप्तवान ।
3. कुम्भकार: - - - - - - - - रचयति ।
4. मृद्धं गाय गीतं - - - - - लीनाम ।
5. मल्लिका पूजार्थम - - - - सह पुष्पं गच्छति ।
6. रुका निर्धना - - - - - - स्त्री न्यवसत ।
7. तस्य उद्यानं - - - - - - आसीत ।
8. प्रिय वाक्य - - - - - - - सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः ।
9. हिमवान नाम - - - - - - नगेन्द्रः ।
10. गुणः गुणज्ञेषु - - - - - भवन्ति ।

आदर्श उत्तरम -

1. यत्नेन
2. तपश्चर्यया
3. वृक्षः
4. ललित
5. विश्वनाथ मन्दिरे
6. वृक्षा
7. कल्पतरु वृक्षा:
8. उद्यानेन
9. सर्वरत्नभूमिः
10. गुणाः

docs.aglasem.com

aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

टिप्पणी - २०

स्व पाठ्य पुस्तकस्य सूक्तिमौक्तिकम् पाठात् सुभाषितद्वयं श्लोक लेखन करणीया:-।

टिप्पणी - २।

अधोलिखितेषु आधारि कृत्य एकं पत्र लेखनम् कुरुत -।

1. रुग्णतायाः कारणात् अवकाश प्राप्तये प्रधानाचार्यं प्रति पत्रम्-।
2. मित्राय स्वाध्ययनस्य पत्रम्-।
3. स्वमभिन्नाः विवाहे आमन्त्रयितुं स्व मित्रं प्रति पत्रम्-।
4. पुस्तकानि प्रेषयितुं प्रकाशकं प्रति पत्रम्-।
5. पितरौ प्रति परीक्षायाः परिणाम सूचकं पत्रम्-।

docs.aglasem.com

aglasem.com

GENIUS MIND
Date
Page

इकाई - 22

1. अधोलिखितं अपठित गद्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत

(1) महाकविः कालिदासः न केवलं संस्कृतसाहित्ये अपितु विश्वसाहित्यस्य श्रेष्ठः कविः अस्ति। जर्मनी देशवासिनः तु तं 'शेक्सपीयर' इति कथयन्ति। सः महान् कविः नाटककारः च आसीत्। कालिदासः सप्त रचनाः अरचयत्। सौन्दर्य-वर्णने काव्य प्रतिभायां च महाकविः कालिदासः अद्यापि अप्रतिमः वर्तते। भारतीय-महाकविषु सः 'कविकुलगुरुः' इति नाम्ना प्रसिद्धः अस्ति।

प्रश्नाः -

1. कः श्रेष्ठः कविः अस्ति?
2. कालिदासस्य कति रचनाः सन्ति?
3. जर्मनीवासिनः कालिदासं किं कथयन्ति?
4. वर्तते' इति क्रियापदस्य कर्तृपदम् किम्?

आदर्श उत्तरम् - (1) कालिदासः श्रेष्ठः कविः अस्ति।
(2) कालिदासस्य सप्त रचनाः सन्ति।
(3) 'शेक्सपीयर' जर्मनीवासिनः कथयन्ति।
(4) महाकविः कालिदासः।

(2) डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम महोदयस्य जन्म तमिलनाडु प्रदेशस्य रामेश्वर नाम्नि नगरे मुस्लिम परिवारे अभवत्। अस्य पितुः नाम जैनुलाब्दीनः मातुः च नाम श्रीमती आशियम्मा आसीत्। बाल्यकालात् डॉ. कलामस्य प्रारम्भिकी शिक्षा रामेश्वरनगरे एव अभवत्। छात्र जीवनादेव विज्ञानविषयस्य अध्ययने विशेषरुचिः आसीत्।
अस्य महोदयस्य त्रिशूल - ब्रह्मोस - पृथ्वी - नाग - आकाश - अग्नि - इत्यादीनां प्रक्षेपास्त्राणां निर्माणे महती भूमिका आसीत् यस्मात् कारणात् भारतदेशः विज्ञान सम्पन्न राष्ट्रम् अजायत।

प्रश्नाः - (1) अब्दुल कलामस्य पितुः नाम किम् आसीत्?
(2) डॉ. कलाम महोदयस्य जन्म कुत्र अभवत्?
(3) विज्ञान शक्ति सम्पन्नः कः राष्ट्रम् अजायत?
(4) डॉ. कलाम महोदयस्य जन्म कीदृशे परिवारे अभवत्?

आदर्श उत्तरम् - (1) कलाम महोदयस्य पितुः नाम जैनुलाब्दीनः आसीत्।
(2) तमिलनाडु प्रदेशस्य रामेश्वर नाम्नि नगरे जन्म अभवत्।
(3) भारत देशः विज्ञान शक्ति सम्पन्नः राष्ट्रम् अजायत।
(4) डॉ. कलाम महोदयस्य जन्म मुस्लिम परिवारे अभवत्।

docs.aglasem.com
aglasem.com

(3) आदि गुरोः शङ्कराचार्यस्य जन्म केरल प्रान्ते 'कालडी' नामके ग्रामे अभवत्। तस्य पितुः नाम शिवगुरुः मातुः च नाम आर्याम्बा आसीत्। तस्य पिता तस्य जन्मनः पूर्वमेव मृतः। तस्य माता स्वं पुत्रस्य पालनं पोषणं अकरोत्। जन्मना सः प्रतिभा सम्पन्नः आसीत्। अतः स स्व कुलोचिताः समस्ताः विद्याः अपहि स्वं अधीतवान्।

प्रश्नाः –

(1) आदि गुरोः शङ्कराचार्यस्य जन्म स्थानं किम् वर्तते?
(2) शङ्कराचार्यस्य पितुः नाम किम् आसीत्?
(3) माता कस्य पालनं पोषणम् अकरोत्?
(4) कालडी नामक ग्रामं कस्मिन् प्रान्ते आसीत्?

आदर्श उत्तरम् –

(1) आदि गुरोः शङ्कराचार्यस्य जन्म कालडी नामक ग्रामे अभवत्।
(2) शङ्कराचार्यस्य पितुः नाम शिवगुरुः आसीत्।
(3) माता पुत्रस्य पालनं पोषणम् अकरोत्।
(4) कालडी नामक ग्रामः केरल प्रान्ते आसीत्।

(4) महर्षिः एकं सन्देशं दत्वा पुनः शिष्यं तत्र प्रेषितवान्। शिष्यः तत्र गत्वा अकथयत्- अस्माकं स्वामी कथयति यत् भवतः अमृतवर्षया बहुशक्तिः नष्टा। पुनः अमृत वर्षायै शक्तिं प्राप्तुम् एतानि मधुराणि रसयुक्तानि फलानि स्वीकरोतु। एतत् श्रुत्वा सः यात्री लज्जितः भूत्वा थाकित्वा च महर्षेः समीपम् आगत्य पादयोः पतित्वा अकथयत्- क्षमस्व महर्षे! क्षमस्व। अहम् अपराधी अस्मि। भवान् देवः। क्षमस्व एतं सर्वं दृष्ट्वा शिष्याः चकिताः आसन्।

प्रश्नाः –

1. कः लज्जितः अभवत्?
2. के चकिताः आसन्?
3. महर्षिः किं दत्वा पुनः शिष्यं तत्र प्रेषितवान्?
4. शिष्यः तत्र गत्वा किं अकथयत्?

आदर्श उत्तरम् –

1. सः यात्री लज्जितः अभवत्।
2. एतं सर्वं दृष्ट्वा शिष्याः चकिताः आसन्।
3. महर्षिः एकं सन्देशं दत्वा पुनः शिष्यं तत्र प्रेषितवान्।
4. शिष्यः तत्र गत्वा अकथयत्- अस्माकं स्वामी कथयति यत् भवतः अमृतवर्षया बहुशक्तिः नष्टा।

docs.aglasem.com
aglasem.com

इकाई- 23

अधोलिखितं एकं विषयं आधारीकृत्य निबन्धं लेखनं कुरुत-।

1. संस्कृत भाषायाः महत्वम्
2. पर्यावरणम्
3. महाकविः कालिदासः
4. अस्माकं देशः
5. परोपकारः